

Лариса Бурова

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ «КОНФЛІКТ» ТА «СПІР» У СФЕРІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Larisa Burova

National University «Odesa Law Academy», Ukraine

ABOUT RATIO BETWEEN CATEGORIES «CONFLICT» AND «DISPUTE» IN THE SPHERE OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW

The article investigates the concept of "conflict", determines that a conflict has both positive and negative traits. The attention was paid to conflicts in intellectual property law. The definitions of "conflict" in psychology, political science, sociology and legal theory were analyzed. The reasons of conflicts and disputes in intellectual property law were considered. The concept of "conflict" is identified with the concept of "dispute". After examining different views on this issue, it is concluded that these concepts are different. The dispute, in this article is considered as a phenomenon which occurs after violation of one person's rights by another person. The conflict is a clash of interests and views. If a conflict is not timely resolved, it may turn into a dispute.

Key words: conflict, dispute, interest, intellectual property, violation, settlement.

Актуальність теми. Сьогодні не аби який інтерес у суспільства викликає право інтелектуальної власності. Дедалі більше молодь намагається себе реалізувати саме в творчій діяльності, в процесі якої створюються нові оригінальні, неповторні об'єкти права інтелектуальної власності. Чим більший інтерес дані об'єкти викликають у суспільстві, тим більше ризики порушення прав та інтересів творців, адже з прихильниками творчих результатів, з'являються користувачі, які незаконно привласнюють, тиражують, поширюють об'єкти права інтелектуальної власності. На жаль, способів вчинити такі дії безліч. З розвитком науково-технічного прогресу їх стає все більше. За допомогою Всесвітньої мережі Інтернет можливо за лічені хвилини переслати об'єкт права інтелектуальної власності в інший кінець земної кулі.

Створюючи нові об'єкти права інтелектуальної власності, творець хоче бути впевнений, що його права будуть належним чином захищені. Саме ця впевненість є тим фактором, який спонукає авторів до створення нових об'єктів права інтелектуальної власності і тим самим розвиває інтелектуальний потенціал нашої країни.

На жаль, не завжди можна вчасно захистити права правовласників, що призводить до виникнення конфліктів у сфері права інтелектуальної власності.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення та аналіз поняття «конфлікт», співвідношення його з іншими суміжними категоріями, визначення його місця в праві інтелектуальної власності.

Завданням дослідження є:

- проаналізувати різні підходи до визначення поняття «конфлікт»;
- розкрити співвідношення понять «конфлікт» та «спір»;
- розглянути конфлікти в праві інтелектуальної власності.

Теоретичною базою дослідження є наукові доробки з питань загальної теорії правової конфліктології та теорії права інтелектуальної власності, зокрема: П. Астахова, В. Васильченка, Л. Волошиної, О. Баєва, О. Бандурки, С. Бобровник, Л. Герасіної, Н. Грішиної, В. Жеребіна, Д. Зеркіна, І. Зіміної, В. Казимирчука, М. Козюбри, В. Кривцової, В. Кудрявцева, Г. Ложкіна, Н. Оніщенко, Л. Петрової, О. Сеник, О. Скакун, О. Ставицької, В. Тація, Ю. Тодики, Ю. Тихомірова, Г. Ульянової, О. Харитонової, М. Цвіка та ін.

Виклад основного матеріалу. Визначення терміну «конфлікт» можемо знайти в психології,

соціології, політології і, звичайно, в теорії права. Найбільш загальним визначенням конфлікту (від лат. «conflictus») є його розуміння, як зіткнення протилежних інтересів, поглядів.

З точки зору психології, конфлікт – зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій, окремого епізоду у свідомості, в міжособистісних взаємодіях або міжособистісних відносинах індивідів або груп людей, пов'язане з негативними емоційними переживаннями¹.

Л. Галіцин у своїй роботі «Конфліктологія для управління» зазначив, що конфлікт – це суперечність, що виникає між людьми у зв'язку з вирішенням певних питань соціального й особистого життя. У конфлікті одна із сторін вимагає, чекає зміни поведінки, думок або почуттів партнера. Однак не будь-яке протиріччя можна назвати конфліктом: люди можуть мати різні погляди, судження щодо певної проблеми і це не заважає їхній злагодженій роботі.

Проте суперечності, що зачіпають інтереси, статус, моральну гідність особистості чи групи, призводять до виникнення конфлікту².

Такі вчені, як А.Я. Кібанов, І.Є. Ворожейкін, Д.К. Захаров., В.Г. Коновалова вважають, що конфлікт – явище соціальне, породжене самою сутністю соціального життя. Конфлікт безпосереднім чином відображає ті чи інші сторони буття, місце та роль людини у ньому. Конфлікти - явище широко розповсюджене. Вони неминучі як невід'ємний компонент розвитку суспільства й самої людини³.

Соціальний конфлікт (від лат. conflictus – зіткнення) – крайній випадок загострення соціальних протиріч, який виражається в зіткненні різних соціальних спільнот, обумовленому протилежністю чи суттєвою відмінністю їх інтересів, цілей, тенденцій розвитку⁴.

Політичний конфлікт – це зіткнення, протиборство різних соціально-політичних сил, суб'єктів політики в їх прагненні реалізувати свої інтереси, пов'язані з боротьбою за здобуття або утримання влади, обумовлене протилежністю їх політичних інтересів і цінностей⁵.

Юридичним конфліктом є такий конфлікт, який важко долається, викликаний несумісністю поглядів, інтересів, цілей та потреб суб'єктів та учасників юридичної діяльності, в якому спір так чи інакше пов'язаний з правовими відносинами сторін, де суб'єкти, мотивація їхньої поведінки, об'єкт конфлікту мають правові ознаки, а сам конфлікт має правові наслідки⁶.

Особливість юридичного конфлікту, на думку М. І. Іншина, полягає в тому, що він пов'язаний з реалізацією або порушенням тих чи інших норм права, а, відповідно, й з припиненням, зміною, чи виникненням правових відносин між різними суб'єктами. Юридичний конфлікт є вищою, найбільш цивілізованою формою соціального конфлікту. До сутнісних властивостей конфлікту слід віднести: наявність суперечностей між інтересами, цінностями, цілями, мотивами, ролями суб'єктів – протиборство суб'єктів конфлікту; негативні протидії, емоції та почуття стосовно один одного. Як наслідок, юридичний конфлікт – це суперечність як між суб'єктами права з приводу застосування, порушення чи тлумачення норм права, так і суперечність між самими правовими нормами й нормативними актами. Учасниками юридичного конфлікту є фізичні або юридичні особи, тому суб'єкти конфлікту можуть стати суб'єктами правовідносин. Конфлікт набуває правового аспекту, якщо об'єкт конфлікту зачіпає статус особи, її інтереси або соціальні цінності, які можуть бути чи врегульовані правом⁷.

Усі вищезазначені види конфліктів поділяються на реалістичні та нереалістичні. Реалістичні (наочні) конфлікти викликаються незадоволенням певних вимог учасників і несправедливим, на думку однієї або обох сторін, розподілом переваг між ними. Вони направлені на боротьбу з передбачуваним джерелом незадоволеності або несправедливості, мають на своїй меті досягнення певного результату. Нереалістичні (безпредметні) конфлікти, хоча і вимагають взаємодії між двома або більш людьми, причиною своєю мають не суперечність інтересів суперників, а потреба

¹Жаворонкова Г.В., Скібіцький О.М., Сівашенко Т.В., Туз О.І. *Управління конфліктами*. <http://pidruchniki.com/18730410/psihologiya/zagalne_ponyattya_konfliktnoyi_situatsiyi_konfliktu#8>.

²Галіцин, Л. (2008). *Конфліктологія для управління*. Київ: Шк. Світ.

³Кисельова, О.І. (2014). Питання співвідношення трудових конфліктів та трудових спорів. *Правові новели: Науково-виробничий журнал*, 1, 36-40.

⁴Вербець, В.В., Субот, О.А., Христюк, Т.А. (2009). *Соціологія: навчальний посібник*. Київ: Кондор, 13.

⁵Бабкіна, О.В., Горбатенко, В.П. (2006). *Політологія: навчальний посібник*. Київ: ВЦ., 568.

⁶Шемшученко, Ю.С. (2001). *Юридична енциклопедія: в 6 т.* Київ: "Укр. енцикл.", Т. 3., 792.

⁷Іншин, М.І. (2006). Трудові конфлікти та трудові спори у системі соціальних відносин. *Форум права*, 2. <www.nbuv.ua>.

звільнитися від напруги, принаймні, у одного з них¹.

Отже, можна зробити висновок, що наявність різних поглядів чи інтересів не буде вважатися конфліктом до тих пір, поки ці погляди не будуть вступати у суперечність.

У наукових дослідженнях наголошується і на позитивних моментах конфліктів. Зокрема, конфлікт здійснює позитивний вплив, виконуючи такі функції:

- соціально-діагностичну (індикаційну) – виникнення конфліктів свідчить про недоліки у функціонуванні соціальних організацій, поглиблення суспільних протиріч, поляризацію інтересів різних соціальних груп;

- регулюючу – конфлікти створюють і підтримують в суспільстві соціальну рівновагу, забезпечують баланс сил у структурах влади й управління;

- інтегративну – участь у конфлікті сприяє консолідації людей, які захищають спільні інтереси, формуванню їх зацікавленості у співпраці, узгодженні та об'єднанні своїх зусиль;

- інноваційну – конфлікти сприяють оновленню соціальних відносин, утвердженню нових норм та цінностей, дозволяють уникнути застою, є джерелом нововведень та прогресивних тенденцій;

- комунікативну – пошук шляхів розв'язання конфлікту активізує соціальну взаємодію, забезпечує спільне вироблення взаємоприйнятних рішень;

- інформаційну – виникнення та розв'язання конфлікту забезпечує формування суспільно-припустимих моделей поведінки та презентацію їх суспільству².

Позитивним, функціонально корисним результатом конфлікту вважається розв'язання тієї проблеми, що породила суперечності й викликала зіткнення, з урахуванням взаємних інтересів і цілей усіх сторін, а також досягнення розуміння й довіри, зміцнення партнерських стосунків і співробітництва, подолання конформізму, покірності, прагнення до переваги.

Конфлікт є формою розв'язання суперечностей. Його розвиток сприяє усуненню тих недоліків і прорахунків у соціальній організації, що призвели до його виникнення.

Розв'язання конфлікту сприяє стабілізації соціальної системи, тому що при цьому ліквідуються джерела незадоволення. Сторони конфлікту, навчені «гірким досвідом», у майбутньому будуть більше налаштованими на співробітництво, ніж до конфлікту. Крім цього, розв'язання конфлікту може запобігти виникненню більш серйозних конфліктів, що могли б виникнути, якби не було цього.

Позитивний вплив конфлікту на соціальне середовище полягає в тому, що він активізує соціальне життя, висвітлює невирішені проблеми, актуалізує гуманістичні цінності, може сприяти згуртованості групи перед зовнішньою небезпекою й ін. Негативний вплив конфлікту — порушення системи відносин, погіршення соціально-психологічного клімату та якості спільної діяльності, зниження згуртованості групи³.

Незважаючи на позитивні моменти в конфліктах, вони все таки є явищем негативним. Зупинимось конкретно на конфліктах в праві інтелектуальної власності.

За своєю природою сфера інтелектуальної власності є досить вразливою сферою суспільного життя. З розвитком науково - технічного прогресу стало досить зручно використовувати різні об'єкти права інтелектуальної власності. Разом з тим, як свідчить практика, доволі поширеним таке використання є незаконними. В такому випадку виникає зіткнення інтересів між правовласником та користувачами.

В праві інтелектуальної власності конфлікти можуть виникати з наступних питань:

- щодо авторства та набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- щодо ліцензування та передачі прав інтелектуальної власності;
- щодо службових об'єктів права інтелектуальної власності;
- щодо примусового ліцензування.

Для сфери інтелектуальної власності все більшої актуальності набуває питання узгодження конфлікту інтересів правоволодільців та користувачів щодо умов використання об'єктів права

¹ Лебедєва, Н.Г., Джурелюк, О.Т., Самойленко, Д.О. (2009). *Основи психології і педагогіки*: консп. лекц. Алчевськ: ДонДТУ, 174.

² Тихомиров, О.О., Забайлович, Л.В. Інформаційно-правові конфлікти: поняття, види, особливості. *Юридична наука і практика: виклики часу: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Т II*. Київ, Національний авіаційний університет. <<http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/13560>>.

³ Ємельяненко, Л.М. (2003). *Конфліктологія*. <<http://readbookz.com/books/214.html>>.

інтелектуальної власності. При цьому мова не йде про порушення прав. З однієї сторони правоволодільці намагаються зберегти свою монополію на використання об'єкта права інтелектуальної власності, з іншої – користувачі бажають отримати більше можливостей щодо вільного використання результатів творчої діяльності.

Одним із прикладів конфлікту інтересів у сфері права інтелектуальної власності, на нашу думку, можливо навести випадки примусового ліцензування, коли власник патенту намагається обмежити коло осіб, які можуть використовувати запатентований об'єкт. При цьому діє цілком правомірно, хоча за певних умов така поведінка може набувати ознаки зловживання правом. З іншої сторони користувач вживає всіх заходів для отримання дозволу на використання спірного об'єкта, в тому числі й шляхом звернення до уповноважених органів державної влади, за умови відсутності згоди патентовласника укласти ліцензійний договір. Попри правомірність дій кожної із сторін, неузгодженість їх інтересів породжує певний стан конфліктності, відсутності домовленості.

В літературі часто поняття «конфлікт» співвідносять з поняттям «спір». Єдиної позиції щодо тотожності або відмінності зазначених категорій у науковій доктрині не сформовано. В етимологічному розумінні між словами «спір» і «конфлікт» є істотна різниця. Останнє походить від латинського «conflictus» (зіткнення) й означає зіткнення протилежних інтересів, поглядів, прагнень, серйозних розбіжностей. Слово «спір» тлумачиться таким чином: словесна змагальність, обговорення чого-небудь, у якому кожен відстоює свою думку; взаємне претендування на володіння чим-небудь, що вирішується судом¹. Це зіткнення різних точок зору в процесі доказування і спростування.

Інколи визначення поняття «спір» дається через поняття «конфлікт». Так, правовий спір — це юридичний конфлікт між учасниками правовідносин, у якому кожен з учасників правовідносин захищає свої суб'єктивні права. Правові спори виникають внаслідок порушення суб'єктивних прав у результаті протиправних дій, а також у разі невизнання або оспорювання суб'єктивних прав².

Аналізуючи визначення правового спору, можна дійти висновку, що в юридичній літературі нема єдиного підходу щодо розуміння цього терміну. Так, Є.Б. Лупарев під правовим спором пропонує розуміти «такий тип правових відносин, який характеризується наявністю суперечностей сторін, які були викликані конфліктом інтересів або незбіжністю поглядів на законність та обґрунтованість дій суб'єктів правовідносин»³.

Як влучно зазначає Ківалов С.В., правовий спір є формою об'єктивації юридичного конфлікту. Моментом такої об'єктивації є звернення до уповноваженого органу⁴.

Важливим є вчасне реагування на конфлікт та спір. Спором є більш активна позиція сторін щодо досягнення своєї мети.

Цікавим вбачається позиція П. Штефана щодо підходів до вирішення спору. Він виділяє три підходи:

- 1) з позиції сили;
- 2) з позиції права;
- 3) з позиції інтересів.

Позиція сили може забезпечуватися фізичними, кількісними, фінансовими та технічними перевагами. Дана позиція має свої недоліки:

- тягне за собою вичерпання ресурсів і при зтяжньому конфлікті – до програшу;
- порушує правовідносини;
- вимагає застосування негуманних способів боротьби.

Наступна позиція – позиція права, характеризується застосуванням закону в суді, третейському суді та звернення до органів державної влади. Підхід з позиції права:

- забезпечує рівність сторін;
- характеризується принципом справедливості;

¹ Ожегов, С.И. (1973). Словарь русского языка. *Сов. энцикл.*. Москва, 846.

² Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії.

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%80>.

³ Лупарев, Е.Б. (2002). Понятие и признаки административно – правового спора. *Журнал российского права*, 2, 44-51.

⁴ Ківалов, С.В. (2011). Выборчий спір як різновид публічно – правового спору. *Наукові праці НУ ОЮА*, Т. X, 7-19.

- може бути реалізована, якщо спірна ситуація підпадає під норми закону.

Однією з негативних сторін даного підходу є вірогідність створення ситуації, коли збереження добросовісних ділових відносин не можливе.

Третій підхід до вирішення спору – позиції інтересів. Найбільш популярним, на думку П. Штепана є переговори та медіація. При застосуванні даних способів сторони намагаються, в першу чергу, знайти причину конфлікту, а потім визначитись із шляхами їх вирішення. Позиція інтересів дозволяє використовувати різні засоби для вирішення спору чи конфлікту. Сторони самі вирішують яким буде результат переговорів. Це може бути вигравш для обох конфліктуючих сторін, а може бути для однієї сторони вигравш, а для іншої програвш. Дана позиція забезпечує рівноправні переговори з залученням незацікавленої особи, дозволяє зберегти дружні, ділові відносини та виробити рішення, що буде задовольняти обидві сторони¹.

Таким чином, вбачається можливим зробити висновок про те, що конфлікт є категорією більш широкою, оскільки передбачає зіткнення інтересів сторін, які не завжди можуть бути пов'язані з порушенням прав та інтересів сторін, тоді як спір – це відносини, в яких перебувають сторони у зв'язку з порушенням, невизнанням їх прав чи вчинення дій, спрямованих на таке порушення. Конфлікт без вчасного його врегулювання переростає у спір.

Висновки. Конфлікт за своєю правовою природою є явищем негативним, хоча йому притаманні і позитивні моменти, які спонукають суспільство до розвитку та переосмислення своїх дій, поглядів та інтересів. Однією із ознак громадянського суспільства є можливість вирішення конфліктів демократичним шляхом. Сторони повинні намагатися самі вирішувати конфлікти, які виникають між ними, визнаючи основною метою дійти згоди, а не шукати неправих. Якщо обидві сторони будуть націлені на один і той же результат – досягнення примирення, то конфлікт зможе бути вичерпаний з нанесенням найменших як моральних так і фінансових витрат для сторін.

Отже, як висновок, можемо сказати, що конфлікт – це явище з подвійною природою. Як правило, воно несе негативні наслідки хоча б для однієї із сторін. Іншою стороною цього явища є повчальний елемент який стає видимим для сторін тільки з того моменту, коли сторони направлять свої сили на врегулювання конфлікту та на запобігання таких конфліктів в подальшому.

References

1. Babkina, O.V., Gorbatenko, V.P. (2006). *Politologija: navchal'nij posibnik*. Kyiv: VC.
2. Emel'janenko, L.M. (2003). *Konfliktologija*. <<http://readbookz.com/books/214.html>>.
3. Galicin, L. (2008). *Konfliktologija dlja upravlinca*. Kyiv. SHK. Svit.
4. Inshin, M.I. (2006). Trudovi konflikti ta trudovi spori u sistemi social'nih vidnosin. *Forum prava*, 2. <www.nbuv.ua>.
5. Kisel'ova? O.I. (2014). Pitannya spivvidnoshennja trudovih konfliktiv ta trudovih sporiv. *Pravovi noveli: Naukovo-virobnichij zhurnal*, 1,36-40.
6. Kivalov, S.V. (2011). Viborchij spir jak riznovid publichno – pravovogo sporu. *Naukovi praci NU OJUA.*, T. H., 7-19.
7. Lebedeva, N.G., Dzhureljuk, O.T., Samojlenko, D.O. (2009). *Osnovi psihologii i pedagogiki: konsp. lekc.* Alchevs'k: DonDTU.
8. Luparev, E.B. (2002). Ponjatje i priznaki administrativno – pravovogo spora. *ZHurnal rossijskogo prava*, 2, 44-51.
9. Material z Vikipedii — vil'noi enciklopedii. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%8>.
10. Ozhegov, S.I. (1973). Slovar' russkogo jazyka. *Sov. jencikl.* Moskva, 846.
11. Shemshuchenko, JU.S. (2001). JURidichna enciklopedija: v 6 t. Kyiv: "Ukr. encikl.", T. 3.
12. Shtepan, P. *Al'ternativnye sposoby razreshenija sporov*. <<http://www.lawclinic.ru/library.phtml?m=1&p=12>>.
13. Tihomirov, O.O., Zabajlovich, L.V. Informacijno-pravovi konflikti: ponjattja, vidi, osoblivosti. *JURidichna nauka i praktika: vikliki chasu: Materiali V Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii. T II*. Kyiv, Nacional'nij aviacijnij universitet. <<http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/13560>>.
14. Verbec', V.V., Subot, O.A., Hristjuk, T.A. (2009). *Sociologija: navchal'nij posibnik*. Kyiv: Kondor.
15. Zhavoronkova, G.V., Skibic'kij, O.M., Sivashenko, T.V., Tuz, O.I. *Upravlinnja konfliktami*. <http://pidruchniki.com/18730410/psihologiya/zagalne_ponyattya_konfliktnoyi_situatsiyi_konfliktu#8>.

¹ Штепан, П. *Альтернативные способы разрешения споров*. <<http://www.lawclinic.ru/library.phtml?m=1&p=12>>.